

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI
VAZIRLIGI
RESPUBLIKA TA’LIM MARKAZI**

**ONA TILI FANIDAN O‘QUV DASTURI
(9-sinf)**

TOSHKENT – 2017

Ushbu dastur O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son “Umumiy o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori bilan tasdiqlangan umumiy o‘rta ta’limning Davlat ta’lim standarti hamda ona tili fani bo‘yicha malaka talablari asosida tuzilgan bo‘lib, Xalq ta’limi vazirining 2017-yil 3 iyundagi “Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlari talablari asosida takomillashtirilgan o‘quv dasturlarini tasdiqlash va amaliyotga joriy etish to‘g‘risida”gi 190-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan va umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 5-9-sinflari uchun amaliyotga joriy etiladi.

UQTIRISH XATI

Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida ona tili fanini o‘qitishning maqsadi – o‘quvchilarda og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmasini, ijodiy fikrlash malakasini, kitobxonlik va nutq madaniyatini rivojlantirishdan iborat.

Ona tili fanini o‘qitishning asosiy vazifasi – o‘quvchi shaxsini fikrlashga, o‘zgalar fikrini anglashga, o‘z fikrini og‘zaki hamda yozma shaklda savodli bayon

qila olishga qaratilgan nutqiy (kommunikativ) kompetensiyani rivojlantirish; o'quvchilarda grammatikaga oid o'zlashtiriladigan bilimlarni (fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) rivojlantirish hamda ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan holda to'g'ri va ravon bayon eta olishni rivojlantirishga qaratilgan lingvistik kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat.

Ona tili fanidan o'quv dasturi o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti talablaridan kelib chiqib tuzildi. O'quv dasturida o'quvchilarda fanga doir nutqiy va lingvistik kompetensiyalarni hamda tayanch kompetensiyalarning elementlarini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Boshlang'ich ta'limda – o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, adabiy nutq me'yorlariga og'zaki va yozma nutqida rioya qilishni shakllantirish;

Umumiy o'rta ta'limda – ona tili imkoniyatlari asosida ta'lim oluvchida mustaqil va ijodiy fikrlash, ijodiy fikr mahsulini nutq muhiti, sharoiti va vaziyatiga mos ravishda og'zaki va yozma shakllarda to'g'ri, ravon va aniq ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Boshlang'ich ta'lim o'quv dasturi quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

1. Savod o'rgatish va nutq o'stirish.
2. Amaliy fonetika va grammatika, imlo va nutq o'stirish.

Savodga o'rgatish jarayoni ikki davrni: alifbegacha tayyorlov va alifbe davriga ajratiladi. Tayyorgarlik va alifbe davrida ta'lim savodga o'rgatishning tahlil-tarkib tovush usulida amalga oshiriladi. Bunda o'quvchilar nutqini yangi so'zlar hisobiga boyitishga alohida e'tibor qaratiladi.

Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limi o'quvchilarda nutqiy faoliyatning asosiy turlarini rivojlantirishni ko'zda tutadi. Shuning uchun ona tili o'quv fani mazmunini nutq tovushlari, yozma nutqda tovushlarning ifodalanishi, so'z turkumlari, ularning o'zgarishi va gapda so'zlarning bog'lanishi, so'zlarning morfemik tarkibi va so'z yasalishi, so'zlarning leksik-semantik guruhlarini, imlo qoidalari va tinish belgilarining ishlatilishiga doir bilimlar tashkil etadi.

5-9-sinflarda ona tili fonetikasi, leksikasi, morfologiya va sintaksisini tizimli va amaliy samarali o'rganish natijasida ta'lim oluvchiga tilshunoslik fani asoslarini berish emas, balki ayni bir narsa-hodisani atash, fikrni ifodalash uchun ona tilida o'nlab imkoniyatlar borligini, xilma-xil shakl va ko'rinishlarga ega bo'lgan bunday rang-barang imkoniyatlarning har birining o'z ifoda va ta'sir xususiyatini o'quvchiga yetkazish, unda mana shu jihatlarni ilg'ay olish, bunda axborot resurslariga murojaat qilish madaniyatini shakllantirish, har bir shakl va imkoniyatdan o'z o'rnida foydalana olish malakalarini rivojlantirishdir.

Umumiy o'rta ta'lim maktablari ona tili ta'limida o'rganilgan o'quv materiallarning akademik litsey va kasb-hunar kollejlarida aynan takrorlanmasligi, o'quvchilarning yoshi, psixo-fiziologik xususiyatlari, umumiy o'rta ta'lim tayyorgarligiga mos kelishi hamda grammatik materiallarni asta-sekin, oddiydan murakkabga tomon borish tamoyiliga asoslanishi e'tiborga olingan.

Shuningdek, ona tili chuqur o'rganiladigan davlat ixtisoslashtirilgan

umumta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini takomillashtirish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchilardagi qobiliyat va iste'dodni yanada kamol toptirish uchun ixtisoslikka yo'naltirilgan o'quv dasturi kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturiga moslashtirildi. Bunda yillik o'quv soatlari A2 bosqichda 646 soat bo'lsa, A2+ bosqichda esa 986 soatni tashkil etadi.

Buning uchun o'quv dasturida qo'shimcha ikki soat vaqt ajratilgan. Bu ikki soatning bir soati (34 soat) oddiy sinflar (A2) uchun tuzilgan o'quv dasturi mavzulari tarkibida berildi, ikkinchi soati esa, "Nutq madaniyati" yondosh dasturi uchun ajratildi.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarda fanga oid kompetensiyalar bilan birgalikda tayanch kompetensiyalar shakllantirilishi belgilab berilgan. Bunga ko'ra, ona tili fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarda quyidagi tayanch kompetensiyalar shakllantirilib boriladi.

Kommunikativ kompetensiya:

A2

– o'rganilgan ifoda vositalari asosida o'zaro samarali muloqotga kirisha olish, muloqotda nutqiy muhitga moslasha olish.

A2+

–muloqotda nutqiy muhit hamda sharoitga moslasha olish, muomala madaniyatiga amal qilish.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi:

A2

– mediamanbalar (radio, televizor, internet va boshqalar)dan zarur ma'lumotlarni izlab topa olish, saralash, saqlash, ulardan samarali foydalana olish, ularning xavfsizligini ta'minlash ko'nikmalarini egallash .

A2+

– mediamanbalar (radio, televizor, internet va boshqalar)dan zarur ma'lumotlarni izlab topa olish, saralash, qayta ishlash, saqlash, ulardan samarali foydalana olish, mediamadaniyatga ega bo'lish.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi:

A2

– doimiy ravishda o'zini o'zi mustaqil va ijodiy rivojlantirish, hayot davomida mustaqil o'qib-o'rganish, mustaqil qaror qabul qila olish.

A2+

– doimiy ravishda hayotiy tajribasini mustaqil ravishda muntazam oshirib borish, mustaqil qaror qabul qila olish.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi:

A2

– sinfda, maktabda, oilada, mahallada va jamiyatda o'tkaziladigan tadbirlarda faol ishtirok etish, o'zining burchini bilish, unga rioya qilish.

A2+

– mahallada va jamiyatda o‘tkaziladigan tadbirlarda faol ishtirok etish, o‘zining burchini bilish, unga rioya qilish.

Milliy va umummadaniy kompetensiya:

A2

– vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda milliy qadriyatlarga e‘tiqodli bo‘lish, badiiy asarlarni tushunish, nutqiy me‘yorlarga rioya qilish va sog‘lom turmush tarziga amal qilish.

A2+

– umuminsoniy qadriyatlarga e‘tiqodli bo‘lish, sog‘lom turmush tarziga amal qilish, san‘at asarlarni tushunish va nutq madaniyatiga ega bo‘lish.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kompetensiyasi:

A2

– kundalik faoliyatda turli jadvalli ma‘lumotlarni o‘qiy olish, aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy va iqtisodiy rejalarni tuza olish,

A2+

– kundalik faoliyatda jadvalli ma‘lumotlarni o‘qiy olish, aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, kasbiy rejalarni tuza olish,

O‘quv dasturi mazmunida aks etgan grammatik mavzularni yoritishda o‘quv rejada keltirilgan “Hayot xavfsizligi asoslari”, “Tejamkorlik saboqlari” va “Iqtisodiy bilim asoslari” kurslarining mazmuni singdirilishi kerak.

Me‘yoriy hujjatlarni yuritishda **tayanch** va **fanga oid kompetensiyalar** quyidagicha yozilishi tavsiya qilinadi.

I. TK-tayanch kompetensiya

1. TK1-kommunikativ kompetensiya
2. TK2-axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi
3. TK3-o‘zini-o‘zi rivojlantirish kompetensiyasi
4. TK4-ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi
5. TK5-milliy va umummadaniy kompetensiya
6. TK6-matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kompetensiyasi

II. FK-fanga oid kompetensiyalar

1. FK1- nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, o‘qish, so‘zlash, yozish)
2. FK2- lingvistik kompetensiya (fonetika, grafika, orfoepiya, orfografiya, leksika, grammatika va uslubiyatga oid):

9- SINF
(68 soat, A2+102 soat)
(haftasiga 2 soat, A2+3 soat)

O'quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiya elementlari:

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi :

A2

– darslik va media manbalardan zarur ma'lumotlarni izlab topa olish, saralash, ulardan foydalana olish.

A2

– darslik va media manbalardan zarur ma'lumotlarni izlab topa olish, saralash, saqlash, ulardan samarali foydalana olish.

O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi:

A2

– doimiy ravishda o'z-o'zini jismoniy, ma'naviy rivojlantirish, hayot davomida mustaqil o'qib-o'rganish.

A2+

– doimiy ravishda o'z-o'zini ma'naviy, intellektual rivojlantirish, hayot davomida mustaqil o'qib-o'rganish, mustaqil qaror qabul qila olish ko'nikmalarini egallash.

Milliy va umummadaniy kompetensiya:

A2

– adabiy til me'yorlariga amal qilish, muomala madaniyatiga ega bo'lish, vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli bo'lish.

A2+

– adabiy til me'yorlariga amal qilish, muomala madaniyatiga ega bo'lish vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatli hamda milliy qadriyatlarga e'tiqodli bo'lish.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi:

A2

– jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his etish va ularda faol ishtirok etish.

A2+

– jamiyatda bo'layotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his etish va ularda faol ishtirok etish;

– muomala va huquqiy madaniyatga ega bo'lish.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi:

A2

– mavzular doirasida grammatik jadvallar, boshqotirmalarni o‘qiy olish, aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy rejalarni tuza olish.

A2+

– mavzular doirasida grammatik jadvallar, boshqotirmalarni o‘qiy olish, aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy rejalarni tuza olish.

1-BO‘LIM. KIRISH VA TAKRORLASH

(5 soat, A2+: 1 soat)

1-mavzu. Kirish. Dunyo tillari va o‘zbek tili. **(1 soat, A2+: 2 soat)**

Takrorlash. So‘z birikmasi va gap bo‘laklari bo‘yicha o‘tilganlarni takrorlash. Matn ustida ishlash. **(2 soat)**

Uyushiq va ajratilgan bo‘laklar bo‘yicha o‘tilganlarni takrorlash. Undalma, kirish so‘zli gaplarda ohang va tinish belgilari bo‘yicha o‘tilganlarni takrorlash. **(2 soat)**

Nazorat ishi. **(1 soat)**

2-BO‘LIM. QO‘SHMA GAPLAR

(4 soat, A2+: 5 soat)

2-4-mavzular. Sodda va qo‘shma gaplar. Kesimlik belgilari. Qo‘shma gap qismlari va ularni bog‘lovchi vositalar: ko‘makchili qurilmalar, shart mayli qo‘shimchasi, ohang. Qo‘shma gap turlari: bog‘langan, ergashgan va bog‘lovchisiz qo‘shma gaplar. **(3 soat, A2+: 6 soat)**

Mustahkamlash. Matn va lug‘at ustida ishlash. **(1 soat, A2+: 3 soat)**

3-BO‘LIM. BOG‘LANGAN QO‘SHMA GAPLAR

(8 soat, A2+:6 soat)

5-6-mavzular. Bog‘langan qo‘shma gap va unda tinish belgilari. Birikturuv bog‘lovchili qo‘shma gap. Matn ustida ishlash. **(2 soat, A2+:4 soat)**

7-8-mavzular. Zidlov bog‘lovchili qo‘shma gap. Ayiruv bog‘lovchili qo‘shma gap. Matn ustida ishlash. **(2 soat, A2+: 4 soat)**

Nazorat ishi. **(2 soat)**

9-10-mavzular. Inkori bog‘lovchili qo‘shma gap. *Bo‘lsa, esa* so‘zlari yordamida bog‘langan qo‘shma gap va unda tinish belgilari. **(2 soat, A2+:3 soat)**

Mustahkamlash. Matn va lug‘at ustida ishlash. **(2 soat, A2+: 3 soat)**

4-BO‘LIM. ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLAR

(11 soat, A2+:6 soat)

11-12-mavzular. Ergash gapli qo‘shma gap. Bosh gap va ergash gap. **(2 soat, A2+:3 soat).**

13-14-mavzular. Ergash gapni bosh gapga bog'lovchi vositalar. Matn va lug'at ustida ishlash. (2 soat, A2+: 4 soat)

15-16-mavzular. Ergashtiruvchi bog'lovchilar va ko'makchili qurilmalar yordamida ergashgan qo'shma gaplar. (2 soat, A2+:3 soat)

17-19-mavzular. Ergashgan qo'shma gaplarning sodda gap bilan ma'nodoshligi. Matn va lug'at ustida ishlash. (3 soat)

Mustahkamlash. Ergashgan qo'shma gaplar yuzasidan tahlil. Matn va lug'at ustida ishlash. (2 soat, A2+: 4 soat)

O'quvchilarda shakllantiriladigan fanga oid kompetensiya elementlari:

Nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, o'qish, so'zlash, yozish):

A2

tinglangan matn, ko'rilgan lavhadagi asosiy axborot, voqea-hodisalarni tushuna oladi;

matnlarni (mashq va topshiriqlar) to'g'ri va ravon o'qiy oladi;

fikrini so'z va gaplarni mantiqiy bog'lagan holda, to'g'ri va ravon bayon qila oladi. 140-160 so'zdan iborat diktantni yoza oladi. 20-25 gapdan iborat o'qib eshittirilgan matn asosida ijodiy bayon yoza oladi;

matn rejasini tuza oladi, fikrni mustaqil, ijodiy, izchil bayon qila oladi. Imlo va tinish belgilari qoidalariga amal qiladi, tanio' mavzuda taqdimot qila oladi.

A2+

ommaviy axborot vositalaridagi dolzarb mavzularga doir xabar va ma'lumotlarni tushuna oladi;

fikrini so'z va gaplarni mantiqiy bog'lagan holda, to'g'ri va ravon, qisqa, tushunarli bayon qila oladi. 160-180 so'zdan iborat diktantni yoza oladi. 26-30 gapdan iborat o'qib eshittirilgan matn asosida ijodiy bayon yoza oladi;

reja tuza oladi, fikrni mustaqil, ijodiy, izchil bayon qila oladi. Imlo va tinish belgilari qoidalariga amal qiladi. Tanish mavzuda taqdimot qila oladi.

Lingvistik kompetensiya:

A2

qo'shma gap turlari, bog'langan, ergashgan qo'shma gap qismlarini farqlay oladi. Og'zaki va yozma nutqda bog'langan qo'shma gap qismlaridan o'rinli foydalana oladi.

A2+

qo'shma gap turlari, bog'langan, ergashgan qo'shma gap qismlarini farqlay oladi. Og'zaki va yozma nutqda bog'langan qo'shma gap qismlaridan o'rinli foydalana oladi.

Nazorat ishi. (2 soat)

5-BO'LIM. BOG'LOVCHISIZ QO'SHMA GAPLAR

(4 soat, A2+:3 soat)

20-22-mavzular. Bog'lovchisiz qo'shma gap haqida ma'lumot. Bog'lovchisiz qo'shma gaplarning boshqa qo'shma gaplar bilan ma'nodoshligi. (3 soat, A2+: 4 soat)

Mustahkamlash. Bog'lovchisiz qo'shma gaplarning boshqa qo'shma gaplar bilan ma'nodoshligi yuzasidan tahlil. (1 soat, A2+: 3 soat)

Nazorat ishi va tahlil. (2 soat)

6-BO'LIM. KO'CHIRMA GAPLI QO'SHMA GAPLAR

(8 soat, A2+:4 soat)

23-24-mavzular. Ko'chirma gapli qo'shma gap haqida ma'lumot. Ko'chirma gapli qo'shma gapning tuzilishi. (2 soat, A2+: 3 soat)

25-26-mavzular. Ko'chirma gapli qo'shma gaplarda tinish belgilarining qo'llanishi. (2 soat, A2+:4 soat)

27-28-mavzular. Ko'chirma va o'zlashtirma gaplar. Ko'chirma gaplarni o'zlashtirma gapga aylantirish. (2 soat, A2+:3 soat)

Mustahkamlash. Matn va lug'at ustida ishlash. (2 soat)

7-BO'LIM. MATN

(4 soat, A2+:2 soat)

29-30-mavzular. Matn va uning maqsadi. Matnda xabar-hikoya maqsadi. Matnda tasvirlash maqsadi. (2 soat, A2+:3 soat)

31-32-mavzular. Matnda mulohaza-muhokama maqsadi. Matn va qo'shma gaplar. (2 soat, A2+:3 soat)

Nazorat ishi va tahlil. (2 soat)

8-BO'LIM. NUTQ USLUBLARI VA USLUBIYAT. TAKRORLASH

(13 soat, A2+:8 soat)

33-35-mavzular. Nutq uslublari haqida ma'lumot. So'zlashuv uslubi. Matn ustida ishlash. (3 soat, A2+: 4 soat)

36-38-mavzular. Publitsistik uslub. Badiiy uslub. Matn ustida ishlash. (3 soat, A2+: 5 soat)

39-40-mavzular. Ilmiy uslub, rasmiy uslub. Matn ustida ishlash. (2 soat, A2+: 3 soat)

41-mavzu. Ish qog'ozlari ustida ishlash. (1 soat, A2+:2 soat)

Mustahkamlash. Nutq uslublari bo'yicha mustahkamlash. (2 soat, A2+: 4 soat)

Takrorlash. Qo'shma gaplar bo'yicha o'tilganlarni takrorlash. Ko'chirma va o'zlashtirma gap, nutq uslublari bo'yicha o'tilganlarni takrorlash. Matn ustida ishlash. (2 soat, A2+:3 soat)

O'quvchilarda shakllantiriladigan fanga oid kompetensiya elementlari:

Nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, o'qish, so'zlash, yozish):

A2

– tinglangan matn, ko‘rilgan lavhadagi asosiy axborot, voqea-hodisalarni tushuna oladi;

– fikrini so‘z va gaplarni mantiqiy bog‘lagan holda, to‘g‘ri va ravon bayon qila oladi;

– mavzu doirasida ajratib olingan gaplarni imlo va uslubiy qoidalarga rioya qilib yoza oladi. 20-25 gapdan iborat ijodiy matn (insho) yoza oladi. Matndagi gaplarni mazmunan o‘zaro bog‘lay oladi, fikrini izchil bayon qila oladi, o‘rganilgan ifoda vositalaridan samarali foydalana oladi, sodda reja tuza oladi, yozma ishga epigraf tanlay oladi, badiiy tasvir vositalaridan o‘rinli foydalana oladi. Husnixat va imlo, tinish belgisi qoidalariga amal qiladi. Ish qog‘ozlari (ariza, ma’lumotnoma, xat, ixcham hisobot, axborot, e’lon) ni yoza oladi.

A2+

– ommaviy axborot vositalaridagi matn, ko‘rilgan lavhadagi asosiy axborot, voqea-hodisalarni tushuna oladi;

– fikrini so‘z va gaplarni mantiqiy bog‘lagan holda, to‘g‘ri va ravon bayon qila oladi. 26-30 gapdan iborat ijodiy matn (insho) yoza oladi. Matndagi gaplarni mazmunan o‘zaro bog‘lay oladi, fikrini izchil bayon qila oladi, o‘rganilgan ifoda vositalaridan samarali foydalana oladi, sodda reja tuza oladi, yozma ishga epigraf tanlay oladi, badiiy tasvir vositalaridan o‘rinli foydalana oladi. Husnixat va imlo, tinish belgisi qoidalariga amal qiladi. Ish qog‘ozlari (ariza, ma’lumotnoma, xat, ixcham hisobot, axborot, e’lon) ni yoza oladi.

Lingvistik kompetensiya:

A2

– matnning maqsadi haqida biladi, ergash gapli qo‘shma gap, bog‘lovchisiz qo‘shma gap, ko‘chirma gapli qo‘shma gaplarni izohlay oladi. Nutqda o‘rinli foydalana oladi.

A2+

– matnning maqsadi haqida biladi, ergash gapli qo‘shma gap, bog‘lovchisiz qo‘shma gap, ko‘chirma gapli qo‘shma gaplarni farqlay oladi, izohlay oladi. Nutqda o‘rinli foydalana oladi.

Nazorat ishi (2soat).

Mavzularni o‘rganish uchun - 41 soat, A2+: 66 soat

Takrorlash uchun - 6 soat, A2+:1 soat

Mustahkamlash uchun – 10 soat, A2+: 8 soat

Nazorat ishlari: 11 soat

Jami: 68 soat, A2+: 102 soat